

- **The Nook**, przy Station Road, to dobra, elegancka restauracja w hotelu Kwalita Inns, z bogatym menu. Można tu zjeść dania mięsne, m.in. kurczaki i baraninę z pieca *tandoori*, jak również napić się piwa. 🍷 Dania główne od 90 Rs.

Informator

- **Banki i kantory:** W banku ICICI (pn.–sb. 8.00–20.00) na Main Road można wymienić walutę. Znajduje się tu również 24-godzinny bankomat. Na tej samej ulicy, naprzeciwko Birsā Vihar, mieści się 24-godzinny bankomat banku HDFC.
- **Internet:** Kawiarenka internetowa i **way** jest położona na prawo od hotelu Embassy (Main Road). Cena z korzystaniem z internetu: 📶 30 Rs/godz.
- **Szpitaly:** Najbliższy szpital, **Raj Hospital**, położony jest przy Main Road, naprzeciwko centrum handlowego Roshpa Tower.
- **Zakupy:** Całkiem dobrze zaopatrzoną **księgarnię Good Books** (codz. 9.30–20.00) znajdziemy na Main Road, na południe od Roshpa Tower. Duże centra handlowe, takie jak Roshpa Tower, Capitol Hill czy Big Shop, z mnóstwem różnorodnych sklepów, znajdują się na ulicy Main Road.

Okolice Rańci

Wodospad Hundru. W odległości 45 km od Rańci rzeka Swarnarekha spada z wysokości 100 m, tworząc piękny wodospad, który robi wrażenie szczególnie w porze monsunowej. U podnóża wodospadu znajduje się staw, wyłożony przez spadającą wodę, w którym można zażyć kąpeli. Do Hundru dostaniemy się jakimkolwiek autobusem jadącym do Deogarh, Dhanbad lub Parasnath. 5 km przed wodospadem Hundu leży inny duży wodospad, **Jonha**.

Park Narodowy Betla (Palamau's Betla National Park) jest stosunkowo trudno dostępny i z tego powodu mało popularny wśród turystów, jednak jego oddalenie ma swoje plusy, gdyż łatwiej tu o spokój, intymność i kontakt z przyrodą. Położony jest w północnej części wyżyny dekańskiej i składa się z **Rezerwatu**

Tygrysa Palamau (Palamau Tiger Reserve) o powierzchni 1026 km². (był to jeden z pierwszych dziewięciu rezerwatów tygrysa, ustanowionych w 1974 r.), oraz z **Rezerwatu Wilka Mahuadar** (Mahuadar Wolf Sanctuary), o powierzchni 64 km². Park Narodowy Betla uważany jest za jedno z najlepszych miejsc w Indiach do obserwacji dzikich zwierząt z bliskiej odległości. Jest to naturalne siedlisko słoni, panter, lampartów, tygrysów, gaurów, niedźwiedzi, sambarów, wilków, indyjskich bizonów, dzików i wielu gatunków małp i jeleniowatych. Obszar Parku Betla jest zamieszkiwany przez 174 gatunki ptaków, które najłatwiej jest spotkać nad jeziorem Kamaldah. Jeżeli ktoś przyjeżdża tu tylko po to, aby zobaczyć tygrysa, może się rozczarować; widok taki nie zdarza się zbyt często, głównie z powodu długotrwałych susz, które nawiedzały ten region i które przetrzeźwiły gatunek. Stosunkowo łatwo jest za to spotkać słonie, szczególnie w okresie od lipca do marca.

Zwierzynę w parku obserwować można na dwa sposoby. Pierwszy to wynajęcie jednej z wież obserwacyjnych i spokojne czekanie na nadejście zwierzyny, a drugi – wynajęcie jeepa i wyruszenie na safari. Istnieje też trzecia opcja: wewnątrz parku turyści mogą przesiąść się z samochodu na słonia (₹ 100 Rs za słonia) i w taki sposób podziwiać piękno przyrody. Drogi w parku są dobrze utrzymane, więc jazda jeepem nie będzie nieprzyjemnością, i przemierzając się w szybkim tempie, mamy duże szanse na spotkanie zwierzyny. Największe prawdopodobieństwo zobaczenia tygrysa jest w okresie letnim (kwiecień–czerwiec), kiedy drzewa tracą liście i jest lepsza widoczność.

Jedynie wejście do parku (🕒 5.00–19.00, 📍 opłata za pojazd 80 Rs, opłata za fotografo-

■ Rañci, scenka uliczna; fot. Rafał Kubik

wanie 30 Rs, opłata za filmowanie 300 Rs), znajduje się we wsi **BETLA**. Za przewodnika zapłacimy ₹ ok. 25–100 Rs za godzinę, w zależności od jego doświadczenia. W sezonie od października do lutego jeepy można wynajmować na miejscu, w Betli (₹ 200 Rs/godz.), natomiast po sezonie najlepiej jest zorganizować wynajem w Rañci. Można to zrobić w biurze Jharkhand Tourism i wtedy do standardowej opłaty 200 Rs trzeba będzie dopłacić dodatkowo 100 Rs. Jharkhand Tourism oferuje ponadto wycieczki łączone, które obejmują okolice parku, m.in. wodospad Lodha czy położoną wśród gęstych lasów na wysokości 1128 m n.p.m. miejscowość Netarhat, którą turyści odwiedzają dla zapierających dech w piersiach zachodów i wschodów słońca.

Będąc w Betli, można wybrać się do **ruin fortu**, położonego 1,5 km od miejscowości. Fort leży na wysokości 130 m n.p.m. i prowadzi

do niego strome podejście. Niechętni wspinaczce mogą wynająć słonia, który wwiezie ich na górę za ₹ 80 Rs.

Informator

Dojazd i orientacja: Aby dostać się do Parku Narodowego Betla, należy wsiąść w autobus do Daltengańdź i wysiąść ok. 13 km przed tą miejscowością. Pozostały dystans można przejechać pojazdem *tempo*. Autobusy do Daltengańdź odjeżdżają o godz. 9.00 i 11.15 z dworca ITI Bus Stand, przy Ratu Road, w północnej części miasta. Można również wynająć taksówkę z Rañci (₹ 500 Rs + paliwo). Do Daltengańdź, które znajduje się w odległości 24 km od Betli, kursują też rzadkie osobowe pociągi, jednak aby skorzystać z tej opcji, z Rañci trzeba dojechać do stacji w miejscowości Macluskiganj, ok. 40 km na północ. Daltengańdź łączy z Rañci 3 autobusy dziennie. Pięć autobusów dziennie kursuje między Daltengańdź a Betlą (1 godz.). Taksówka z Daltengańdź do Betli powinna kosztować ₹ 250 Rs. Najłatwiejszym sposobem na podróż do i z parku jest skorzystanie z usług biura podróży. Za dwudniowy wyjazd zapłacimy ₹ 2500 Rs. Jharkhand Tourism ma

w ofercie pakiet za ₹ 5300 Rs, który obejmuje 2 noce w hotelach rządowych w Betli i Netaihat.

Noclegi: Chyba najlepszą opcją na nocleg w Betli jest **Van Vihar Tourist Complex** (☎ +91 6567 226513; ₹ 400/700 Rs za dwójkę bez klimatyzacji/dwójkę z klimatyzacją), prowadzony przez Jharkhand Tourism. Jest to jedyny hotel na terenie parku otwarty przez cały rok. Pokoje są duże i czyste, niektóre z widokiem na ogród. Restauracja na miejscu. Proste pokoje można znaleźć również w **Janata Lodge** (₹ 150 Rs za pokój). Nieco lepsze warunki znajdziemy w hotelu **Naihar** (*Field Director*, ☎ +91 6562 222650; ₹ od 150 do 700 Rs za pokój), który dysponuje ogrodem i restauracją. Aby dokonać rezerwacji w którymś z powyższych hoteli, trzeba się skontaktować z dyrektorem terenowym Projektu Tygrys.

Góra Parasnath (1450 m n.p.m.) jest najwyższą górą stanu Dżharkhand. **Świątynia Parasnath**, która stoi na szczycie góry, uznawana jest za jedno z najświętszych miejsc dżinizmu. Według tradycji dżinijskiej, przy najmniej 20 z 24 *tirthankarów* uzyskało tu

oświecenie. Droga do świątyni, którą pokonują dzinijscy pielgrzymi, zaczyna się w miejscowości Madhuban i liczy 6 km. Malownicza ścieżka, prowadząca na szczyt góry, wprost „usypana” jest dżinijskimi świątyniami, dedykowanymi 24 dżinijskim *tirthankarom*.

Informator

Dojazd i orientacja: Niestety, to bardzo ciekawe miejsce jest trudno dostępne dla turystów. Najprościej dojechać tu pociągiem z Gaji (3 godz.). Należy wówczas wysiąść na stacji Parasnath, która oddalona jest 25 km od Madhuban. Z Parasnath do Madhuban odjeżdżają liczne busey (₹ 25 Rs). Do Parasnath można dojechać również autobusem z Rańci (4,5 godz.). Pomiedzy obydwoimi miastami kursują 3 autobusy dziennie.

Noclegi: Większość pielgrzymów przybywających do Parasnath nocuje w *dharamsalach*, w których śpi się na materacach. Jharkhand Tourism prowadzi w Madhuban **Tourist Bungalow**; ☎ +91 658 232378; ₹ 80/120 Rs za jedynekę/dwójkę.